

IDENTITARY VALUES IN EMINESCU'S JOURNALISM

Mihaela Mocanu, Scientific Researcher, PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Manifesting in multiple directions, from texts on cultural themes to political editorials, from economy studies to pamphlets and ironical comments, Eminescu describes in his articles the variety of issues of the nineteenth century, expressing in the same time the predilection for the rhetoric of identity, during a period in which the national independence represented a challenge. In the journalist's vision, preserving and cultivating the identity values – language, culture, religion and history represent the only solution for saving the national being facing the „foreignism”. Without pleading for remaining enclosed inside the borders of the national culture and history, the journalist declares himself to follow the direction of his mentor from Junimea, Titu Maiorescu, for adopting with measure the institutions and the attitudes from abroad and for adapting them to the Romanian realities. In the journalist's vision, the extremes – the identity crispening, the nationalist, religious or cultural enclosure, on one hand, and on the other hand, the eulogize of the plurality of cultures, of the mixture of voices, prove to be as pernicious, through the effects that they generate at the level of the spiritual identity and of the relationship with the other.

Keywords: Eminescu, journalistic work, national identity, identity values

Introducere

Fiecare generație s-a simțit datoră să-l descopere pe Eminescu prin prisma epistemei specifice și mai puțin prin raportare la contextul veacului al XIX-lea care a generat scrisului poetului. Eludarea orizontului social, istoric și politic, în care a fost creată opera publicistică eminesciană, a condus de altfel la aplicarea unor etichete mistificatoare gândirii politice a jurnalistului. În aceste condiții, aplecarea asupra publicisticii eminesciene, cu înțelegerea timpului istoric care o generează și a presupuzițiilor care guvernează interpretarea, oferă șansa accesului la sensurile profunde ale operei, conducând la reevaluarea judecăților de valoare emise de exegeza de-a lungul vremii. Suntem convinși că proliferarea unor clișee interpretative nu poate decât să afecteze imaginii lui Eminescu. În aceste condiții, soluția evitării unei cantonări în cadrele mistificatoare ale exegezei este apelul la texte: „să vorbim despre Eminescu dinlăuntrul lui” (Irimia, 2009: 3-6), să ne așezăm în marginea articolelor pentru a identifica întrebările la care răspunde scrisul jurnalistului și universul de sensuri pe care îl construiește creația eminesciană.

Lucrarea noastră are la bază două premise esențiale:

a) prima este aceea că discursul publicistic eminescian propune o lectură particulară a evenimentelor ce caracterizează societatea românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, exprimând atitudinile și opțiunile jurnalistului față de problemele timpului;

b) cea de-a doua premisă este aceea că viziunea lui Eminescu asupra relației identitate națională - alteritate culturală poartă amprenta structurilor mentale și culturale specifice veacului al XIX-lea.

Situate în perioada studiilor vieneze, debuturile carierei jurnalistice eminesciene sunt strâns legate de viața culturală și politică a studenților români aflați la studii în străinătate, prefigurându-se încă de pe acum interesul jurnalistului pentru problema națională și pentru deschiderea față de valorile culturale ale celorlalte popoare. Intrarea în redacția „Curierului de Iași”, în toamna anului 1874, echivalează cu asumarea unei profesii și cu angajarea lui

Eminescu pe terenul dezbaterilor politice care îi vor solicita energiile și-i vor măcina existența până la sfârșitul vieții. Dacă publicația ieșeană oferă poetului ocazia exersării stilului jurnalistic, activitatea desfășurată la „*Timpul*” va conduce la dobândirea maturității publicistice și la stăpânirea deplină a discursului jurnalistic. În calitate de redactor, redactor șef și responsabil cu partea politică la publicația conservatorilor, Eminescu desfășoară o intensă activitate editorială, făcând dovada unei concepții social-politice bine încheiate și a refuzului oricăror constrângeri ideologice (Vatamaniuc 1996: 5). În noiembrie 1888, cu doar un an înainte de trecerea în neființă, poetul revine în spațiul gazetăresc, prin colaborarea la „*România liberă*” și „*Fântâna Blanduziei*”. Articolele editate acum configurează epilogul carierei jurnalistice eminesciene, înscriindu-se pe aceeași linie tematică și de expresie cultivată la „*Timpul*”.

Trăind și scriind într-o epocă în care naționalismul era mult mai aproape de înțelegerea ca fenomen al dragostei și al respectului față de valorile identitare - limbă, cultură, religie și istorie, Eminescu devine susținător fervent al păstrării și cultivării spiritului național românesc. Manifestând o atitudine critică față de generația care, fără a ține cont de specificul autohton, transformă în principii absolute cunoștințele însușite la studii în străinătate, gazetarul pledează pentru măsură în adoptarea „formelor străine” și pentru adaptarea acestora la profilul spiritual și la nevoile neamului românesc:

„Nu sunt acestea simțirile unor străini necunosători de istoria țării? Nu s-au mulțumit a batjocori gloriile noastre naționale, au disprețuit apucăturile, deprinderile, tradițiunile, adică tot ce face dintr-un popor să fie el iar nu altul. Și au venit cu idei noi, cu apucături străine, cu tendințe cosmopolite. După capul lor tot ce a fost în țară a fost rău; numai ce au făcut ei este bine” (Opere XIII, p. 122).

Identitatea națională constituie o idee-forță a întregii publicistici eminesciene, înregistrând de-a lungul timpului nuanțări, precizări, amplificări, dar care nu se va stinge niciodată. Obsesia ideii naționale, evidențiată în repetate rânduri de exegeții creației eminesciene, își trage sevele din îngrijorarea jurnalistului privind pierderea identității naționale, sub impactul dominației străine și al mirajului modelelor occidentale. Apărător al ființei naționale, Eminescu nu obosește să denunțe pericolul influențelor străine: „Adunătura de ieri se aristocratizează, contractă repede deprinderi de jeunesse dorée a Parisului, și viața maimuțată după Occident e scumpă în București” (Opere XII, p. 143). De la tribuna publicațiilor la care semnează, jurnalistul pledează pentru conservarea și cultivarea valorilor românismului: limba, cultura, religia și istoria, premisă obligatorie pentru păstrarea identității de neam.

Problematica identității naționale în veacul al XIX-lea

Veacul al XIX-lea, supranumit de istorici „veacul naționalităților”, aduce în prim plan o chestiune stringentă pentru majoritatea popoarelor europene – problema statului național. Este o epocă marcată de ample mișcări sociale și politice în plan european, iar luptele de emancipare și de eliberare ale românilor se înscriu în contextul mai larg al încercării micilor state de a-și câștiga locul pe harta unei Europe moderne și independente.

Secolul al XIX-lea, în special cea de-a doua jumătate a acestuia, marchează o etapă esențială în procesul istoric de constituire a statului român modern. Momentul revoluționar de

la 1821, cu prefacerile politice care urmează acestui eveniment, și mișcările de la 1848, situate în contextul mai larg al încercărilor micilor state de a-și câștiga locul pe harta unei Europe moderne și independente, anunță o perioadă de mari transformări pe calea modernizării statului român. În cea de-a doua decadă a veacului, anii 1859 și 1877 se impun ca date de referință în istoria modernă a poporului român: primul este anul Miciei Uniri, în care Moldova și Țara Românească își unesc destinele ca urmare a dublei alegeri ca domn a lui Alexandru Ioan Cuza, iar 1877 este anul în care statul român își cucerește independența pe câmpul de luptă. Dubla alegere ca domnitor a lui Alexandru Ioan Cuza, la 5 ianuarie 1859, în Moldova, și la 24 ianuarie 1859, în Țara Românească, constituie evenimentul politic care deschide calea reformelor democratice în Principate. Fără a insista pe legile și reformele emise în timpul domniei lui Cuza, menționăm că sistemul constituțional introdus în 1866 oferă premisele încadrării Principatelor între statele cu cele mai moderne structuri democratice din epocă (Berindei 2002: 137). Un moment de răscruce îl constituie înlăturarea de la domnie a lui Alexandru Ioan Cuza, în 1866, și instalarea unui prinț străin la conducerea țării. Apărea astfel pericolul unei intervenții otomane directe și al desfacerii Unirii, la care se adăugau și alte probleme cauzate de manevrele diplomatice ale marilor puteri. Situația de criză este depășită ca urmare a implicării responsabililor politici interni, precum și a proaspetei diplomații românești.

Între momentul în care Principatele dobândesc o Constituție modernă, în 1866, și clipa obținerii și recunoașterii de către marile puteri a suveranității și independenței câștigate prin intrarea în războiul ruso-turc declanșat în 1877, se scurge un deceniu, considerat de istorici drept o etapă de pregătire a momentului așteptat de secole: recunoașterea românilor ca popor liber, independent și european (Berindei 2002: 49).

Cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea se caracterizează prin intensificarea mișcării unioniste din principate, idealul unirii devenind nucleul dur al gândirii politice din această perioadă. Eterogenă și marcată de contraste, societatea românească a vremii trece printr-o perioadă de mari transformări pe calea modernizării, prefacerile economice, politice, sociale și culturale prin care trece România în această perioadă constituind o etapă esențială în procesul istoric de formare a statului român modern.

Obsesia ideii naționale, reflectată de publicistica eminesciană, este generată de îngrijorarea jurnalistului privind pierderea identității naționale, sub impactul dominației străine și a mirajului modelelor occidentale. Pentru Eminescu, națiunea este ridicată la rang de religie, iar paradele de naționalism îi provoacă repulsie: „Naționalitatea trebuie simțită cu inima și nu vorbită numai cu gura. Ceea ce se simte și respectă adânc, se pronunță arareori!” (Ms. Ac. Rom. 2257 fol. 41).

Valori identitare în publicistica eminesciană

Graba cu care tânăra clasă politică românească preia modelele Apusului suscită reacția jurnalistului care observă cu amărăciune că totul se limitează la: „aceeași vânatoare de funcții și câștig, aceeași pretextare a patriei și libertății pentru interese personale, aceeași mizerie care vine fatal la un popor ce-și începe viața prin instituții improvizate de dinafară, sau de străini, sau de uliță, și care n-a cunoscut că orice progres adevărat nu poate fi decât istoric, decât în legătură cu trecutul” (Eminescu 1985: 224).

Manifestând încredere în calitățile morale ale poporului din care face parte, Eminescu realizează unul dintre cele mai sugestive portrete spirituale ale neamului său:

„Când zicem «român» fantasma psihologică care trece pe dinaintea ochilor noștri în acel moment e un om a cărui semn distinctiv e adevărul. Rău sau bun, românul e adevărat. Inteligent fără viclenie, rău — dacă e rău, fără fățarnicie; bun fără slăbiciune; c-un cuvânt ni se pare că atât calitățile cât și defectele românului sunt întregi, neînchircite; el se arată cum este. N-are o cocoasă intelectuală sau fizică ce caută a o ascunde, nu are apucăturile omului slab; [î]i lipsește acel iz de slăbiciune care precumpănește în fenomenele vieții noastre publice sub forma linsă a bizantinismului și a espedientelor. Toate figurile acele fățarnice și rele, viclene fără inteligență, toate acele câte ascund o duplicitate în expresie, ceva hibrid, nu încap în cadrul noțiunii «român»” (Eminescu 1985: 77-78).

Subliniind că „naționalismul eminescian” trebuie citit prin grila contextului social-istoric al epocii, Alexandru Sereș notează: „Naționalismul său nu e funciar, ci contextual, folosit aproape exclusiv ca armă împotriva liberalismului, pe care poetul-ziarist îl combate machiavelic, urmărind cu obstinație scopul său – apărarea valorilor conservatorismului” (Sereș 2000: 7).

Strâns legată de eticheta de naționalist, acuzația de xenofobie, formulată de unii exegeți, a fost generată de eludarea contextului social, politic și economic al veacului al XIX-lea și de excerptarea tendențioasă a unor fragmente din corpul articolelor. În spatele repudierii „străinismului” se află de fapt preocuparea lui Eminescu față de problemele țării și îngrijorarea privind situația grea a țărănimii. Aceasta risca să fie sufocată prin îngroșarea „păturii superpuse”, alcătuită din elemente alogene mai vechi, care se „aclimatizaseră” în societatea românească, și din imigranți din imperiile vecine. În aceste condiții, jurnalistul evidențiază în repetate rânduri pericolul ca țara să se transforme într-o zonă de polarizare a populațiilor neproductive din marile imperii.

Eminescu pledează în paginile publicațiilor la care scrie pentru respectul și conservarea valorilor românismului, subliniind că limba, cultura, religia și istoria rămân principalele mijloace de cultivare a identității de neam. Realizăm în rândurile ce urmează o recenzie a concepțiilor jurnalistului Eminescu privind importanța și efectele acestor valori identitare în configurarea profilului spiritual al neamului românesc.

Limba

Publicistica eminesciană obligă discursul jurnalistic al vremii să-și înnoiască tiparele, tot astfel cum poezia eminesciană marchează intrarea lirismului românesc pe noi coordonate. Odată cu Eminescu, limbajul jurnalistic românesc își primenește mijloacele de expresie și modalitățile de construcție a argumentației discursive. Un merit incontestabil îi revine gazetarului în rafinarea și limpezirea mijloacelor de exprimare ale limbii române, într-o perioadă în care lipsa unor norme literare se face simțită în stilul greoi al publicisticii din epocă, caracterizat prin amestecul de vechi și nou, prin oscilații la nivelul lexicului și al formelor gramaticale. Preocuparea lui Eminescu în sensul modernizării limbii române, evidentă în ambele domenii ale scrisului său - creație poetică și publicistică, are la bază convingerea că: „Măsurariul civilizațiunei unui popor în ziua de azi e o limbă sonoră și aptă de a exprima prin sunete - noțiuni, prin șir și accent logic - cugete, prin accent etic - simțăminte. Modul de a înșira în fraze noțiune după noțiune, o caracteristică mai abstractă ori

mai concretă a noțiunilor în sine, toate astea, dacă limba e să fie națională, sunt ale limbei, căci de nu va fi așa, e prea lesne ca un om să vorbească nemțește, d.es., cu material de vorbă unguresc”. (Opere IX, p. 93)

Mijloc de conservare și de cultivare a identității naționale, într-o epocă în care problema independenței se dovedește imperioasă pentru multe dintre statele europene, limba constituie o dimensiune esențială a problematicii publicisticii eminesciene. Atrăgând atenția asupra necesităților de normare și de modernizare a limbii române, Eminescu se lansează într-o campanie acerbă împotriva „limbii păsărești”, cultivată de presa vremii, și a fluctuațiilor lingvistice vizibile la nivelul discursului gazetărilor. Jurnalistul susține că fiecare înnoire pe terenul limbii trebuie să aibă la bază tradiția și evidențiază pericolele modernizărilor pripite. Fără a se opune înnoirilor, Eminescu critică „formele goale” și jurnaliștii care „fabrică vorbe nouă, risipind vechea zidire a limbii românești, pentru a părea că tot zic ceva, pentru a simula o cultură care n-o au și o pricepere pe care natura n-a voit să le-o deie” (Opere X, p. 441). În acest condiții, eforturile jurnalistului, privind cultivarea limbii române literare, se înscriu în contextul mai larg al luptei împotriva „formelor fără fond” și a exceselor pe care le generează acestea.

O lectură comparativă a publicațiilor românești din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea evidențiază superioritatea limbajului eminescian. Comparativ cu limbajul presei din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, numărul grafiilor și al formelor gramaticale oscilante este sensibil redus în publicistica eminesciană, fapt ce reflectă o mai bună stăpânire a mijloacelor limbii de către gazetar. Prin punerea în circulație a unui număr însemnat de termeni neologici și prin glosările frecvente din corpul articolelor, Eminescu contribuie la educarea publicului cititor în spiritul normativității și al îmbogățirii limbii române, într-o perioadă în care nesiguranța și lipsa unor norme general valabile generează fluctuații la nivelul exprimării verbale.

Jurnalistul evidențiază și rolul bisericii în constituirea unei limbi naționale unitare, afirmând că „Dacă chiar ar fi existat înclinări de dialectizare a limbii noastre, ele au încetat din momentul în care biserica au creat limba literară, au sfințit-o, au ridicat-o la rangul unei limbi hieratice și de stat. Din acel moment trăsătura de unitate a devenit și a rămas limba și naționalitatea, pe când înainte românul înclina a confunda naționalitatea cu religia” (Opere XII, p. 363).

Cultura

Debuturile carierei jurnalistice a lui Mihai Eminescu se situează în perioada studiilor universitare vieneze și sunt strâns legate de viața culturală și politică a studenților români aflați la studii în străinătate. Poetul își face intrarea pe tărâmul gazetăriei cu articolul *O scriere critică*, publicat în 7/19 ianuarie 1870, în „Albina” condusă de Vincențiu Babeș, care sprijinea lupta românilor aflați sub stăpânire austro-ungară. Articolul reprezintă răspunsul pe care Eminescu îl dă în numele studenților români din Viena, la atacurile lui D. Petrino împotriva instituțiilor culturale din Bucovina și a influenței exercitate de Aron Pumnul care, după etimologismul promovat ca normă în scrierea limbii române de cărturarii Școlii Ardelene, pleda pentru fonetismul absolut, la fel de impropriu sistemului limbii române. De fapt, Eminescu nu polemiza cu D. Petrino, ci „dialoga peste capul mărunțului partizan mai curând cu părintele căruia îi vizează metodic scrierile, de la *O cercetare critică*... (1867) până la

Observări polemice (1869)” (Munteanu 1973: 59). Trimiterile sunt explicite în corpul articolului, în care Eminescu apreciază „stilul bun și limpede” al lui Titu Maiorescu, reproșându-i însă pretenția ridicării culturii și civilizației românești la nivelul celei europene, fără a ține cont de stările reale de lucruri din țara noastră.

După momentul debutului jurnalistic, urmează colaborarea de câțiva ani la „Familia” lui Iosif Vulcan, colaborare inițiată cu *Repertoriul nostru teatral*, tipărit ca editorial în numărul din 18/30 ianuarie 1870 al revistei. Textul face parte dintr-o campanie mai amplă de sprijinire a înființării teatrului național și subliniază necesitatea elaborării unui repertoriu dramatic național precum și a înființării unei publicații care să ofere tinerilor posibilitatea de a-și publica creațiile literare.

Începându-și activitatea publicistică concomitent cu studiile universitare, Eminescu dezvoltă în cadrul articolelor o serie de teze enunțate de profesorii săi la Universitățile din Viena și Berlin, însemnările din manuscrise fiind elocvente în relevarea fenomenului de contaminare. Jurnalistul manifestă atitudine critică față de tinerii care absolutizează ideile însușite în Europa Occidentală, fără a se raporta la determinările istorice ale fenomenelor. Considerând că viitorul nu trebuie să fie o simplă continuare a trecutului, ci mai degrabă rectificarea acestuia, Eminescu pledează pentru preluarea și aplicarea „formelor” noi doar în măsura în care acestea sunt adecvate specificului național. Debutul publicistic reflectă maturitatea și independența de gândire a jurnalistului în tratarea problemelor culturale, siguranța discursului și argumentarea solidă a punctelor de vedere.

Religia

Importanța pe care Eminescu o acordă bisericii în procesul de păstrare a identității naționale este subliniată încă din articolul „Se vorbește în consiliu...”, apărut în noiembrie 1876, text în care jurnalistul își exprimă indignarea față de politica dualismului austro-ungar de a desființa instituțiile naționale în țările aflate sub ocupație. Gazetarul pledează pentru drepturile românilor aflați sub dominație, subliniind că: „biserica și școala, atâta cer românii din Austro-Ungaria pe sama lor, și prin aceasta și-au cerut păstrarea naționalității și nimic mai mult. În de judecarea lucrurilor acestei lumi și mai ales în secolul nostru ne-am deprins a aplica o singură măsură, aceea a interesului material, a stăpânirii asupra puterii fizice; și cu toate acestea oamenii, chiar cei mai materialişti, lucrează fără să vrea, ba fără să știe, pentru un scop mai înalt. Această conștiință o are poporul, n-o are câteodată omul cult” (IX, 252).

Spre deosebire de instituții naționale precum guvernul, partidele politice sau administrația, care sunt supuse unei critici necruțătoare din partea jurnalistului, biserica și școala se bucură de un tratament aparte. În concepția lui Eminescu biserica vine să sprijine și să continue procesul educativ realizat de școală: „biserica este asemenea un institut de creștere, și influența ei asupra școlii primare este cea mai folositoare” (Opere X, p. 137). Ambele instituții joacă un rol covârșitor în configurarea profilului spiritual al unui popor și în păstrarea identității de neam.

Religia este echivalată de Eminescu cu recunoașterea existenței unui principiu moral în istoria umanității, ea fiind totodată reazimul populațiilor aservite :

„Fără îndoială, sărăcia e un izvor de rele fizice și morale, dar e tot atât de adevărat că relele morale sunt la rândul lor cauze ale decadenței economice. Într-o țară în care religia și curăția

moravurilor au fost înlăturate prin epicureism și sibaritism, în care conștiința de drept și nedrept, de bine și rău sunt zilnic jignite prin ridicarea socială a unei păture de oameni neonești, în care nepăsarea a ajuns a admira pe oamenii de nimic, însă abili, spiritul public caută în zadar un razim în contra corupțiunii. Departe de-a găsi undeva acest razim, el e din contră atras în vârtejul general și ajunge a crede că legile morale, uniforme pentru toate popoarele, sunt vorbe goale cari se pretextează din gură, dar pe cari nu le crede nimenea”. (Opere XII, p. 325)

Istoria

Fără îndoială, trecutul este în publicistica lui Eminescu un reper fundamental în funcție de care se alcătuiește optica sa. Jurnalistul mărturisește de altfel explicit fascinația pentru trecut, simțindu-se mult mai aproape de înaintași, de Mușatini și Basarabi, decât de contemporanii săi. Predilecția pentru trecutul istoric se întemeiază pe o bună cunoaștere a izvoarelor, pe studiul atent al cronicilor și manuscriselor vechi și pe dragostea pentru făuritorii de istorie. În acest sens, Garabet Ibrăileanu afirmă că „în opera lui Eminescu găsim toate aspectele sentimentului trecutului: trecutul vechi, veacul de mijloc, viața socială din trecut, trecutul său propriu. Acest sentiment al trecutului e foarte caracteristic pentru Eminescu” (1970, p. 73). Publicistica eminesciană relevă o dublă legătură cu trecutul, reflectată pe de o parte în cultul înaintașilor, iar pe de altă parte în nostalgia unui model social ideal. În polemica cu viciile și nimicnicia prezentului, istoria oferă gazetarului sursa unor modele exemplare și spațiul compensatoriu în fața lipsei de autenticitate a valorilor contemporane.

Acuzat frecvent că proiectează asupra trecutului o perspectivă idilică, Eminescu transformă istoria în element de referință pentru actele prezentului, convins fiind că „viitorul (...) e continuarea, în cazul cel mai bun, rectificarea trecutului”. În cadrul excursului jurnalistic, paseismul dobândește semnificațiile unui comentariu explicativ, euristic, de confirmare a valorilor naționale autentice, într-o vreme în care țara doar visa la libertate și independență. Istoria este ridicată la rang de valoare paradigmatică, iar evocarea trecutului favorizează evaluarea critică a prezentului și identificarea unor soluții eficiente la problemele politice ale țării.

„Jurnalistica eminesciană dispune totdeauna de o scenă, plasată între două vaste orizonturi simbolice, Paradisul și Infernul, afirmă Monica Spiridon. Mai precis, trecutul istoric și, respectiv, prezentul decăzut din vechea demnitate. Între ele, gazetarul face ritual naveta” (Spiridon 2003: 57). În acest joc al punerii în scenă cu rol demonstrativ, prezentul devine, în contrast cu trecutul, o lume pe dos în care prea puține lucruri sunt așa cum ar trebui să fie. Detenta temporală are la bază convingerea jurnalistului că „publicul român, ca orice public din lume, trăiește în prezent și puțini, prea puțini se interesează de trecutul țării lor” (Opere XII, p. 22) și că ignorarea experienței înaintașilor împiedică procesul de modernizare a țării.

În publicistica eminesciană, trecutul este ilustrat de figuri istorice memorabile, de fapte de eroism care dobândesc valoare exemplară pentru generația contemporană. Transfigurarea utopică a trecutului, trecerea sub tăcere a aspectelor negative, se înscrie în trama *mitului vârstei de aur*, bogat ilustrat de scrisul eminescian. Dezamăgit de actele clasei politice românești, gazetarul se întoarce spre trecut ca spre un spațiu compensatoriu și nu ezită să-și exprime admirația față de personalități precum Ștefan cel Mare, Mircea cel Bătrân, Matei Basarab ș.a. Atitudinea encomiastică față de trecut îi va atrage de altfel acuza de reacționar.

Eminescu le răspunde acuzatorilor, chiar în textul articolelor, susținând că: „adevăratul progres nu se poate opera decât conservând pe de o parte, adăugând pe de alta” (Opere IX, p. 417) și că „adevăratul progres, fiind o legătură naturală între trecut și viitor, se inspiră din tradițiunile trecutului, înlăturând inovațiunile improvizate și aventurile hazardoase” (*ibidem*).

Având conștiința relației complexe dintre trecutul istoric și politică, Eminescu le concepe în complementaritate, în măsura în care trecutul oferă premisele desfășurării prezentului, iar politica trebuie să țină cont de vechile fundamente ale societății pentru a-și adecva obiectivele la specificul acesteia. În acest context, „paseismul dobândește alt sens: dacă trecutul are și atribute idilice, istoria se transformă în istorisire, izvorând din timpurile exemplare și scurgându-se către sfârșit, dilatându-se, astfel, sistemul de referință al discursului și ajungându-se la o ficțiune explicativă, euristică” (Baciu 2005:140). În articole interesează doar caracterul exemplar al acestor istorisiri, faptele oferind premisele desfășurării argumentației jurnalistului, ale proiecției în paradigmatic și în regim de generalitate a poveștii.

Concluzii

Oferind gazetarului ocazia exprimării concepțiilor și atitudinilor față de o lume în care „atât de multe nu erau cum trebuie să fie”, publicistica eminesciană evidențiază concepția jurnalistului privind relația identitate/ alteritate în societatea românească a veacului al XIX-lea și efectele acestei viziuni în procesul de resemantizare a referențialului evenimential. Semne identitare în întâlnirea cu celălalt, limba, cultura, religia și istoria sunt analizate pe rând de jurnalist, într-o „o tactică a accesibilității, uneori aproape emfatică” (Spiridon 2009: 180), destinată înțelegerii comune.

Convins fiind că experiența celuiilalt contribuie imens la cunoașterea identității, fie că e vorba de individ sau de comunitate, Eminescu nu ezită să evidențieze potențialul imens al întâlnirii cu celălalt, contribuția acestuia la redescoperirea propriilor rădăcini. Dinamica identitate/ alteritate devine o temă recurentă a publicisticii eminesciene, fiind abordată de-a lungul întregii cariere jurnalistice. Conservarea valorilor naționale, a limbii, culturii, religiei și istoriei unui popor, devine, în viziunea jurnalistului, premisă obligatorie pentru păstrarea identității de neam.

Suntem convinși că abandonarea declarativă a clișeelelor, a locurilor comune în analiza operei eminesciene, nu anulează pericolul elaborării altor scheme vide, insipide, de interpretare. De aceea, am avut în vedere o permanentă raportare la referențialul evenimential al textelor, la orizontul social, politic și istoric al veacului al XIX-lea care oferă sursa tematică a articolelor.

Bibliografie

- Andriescu Alexandru, *Publicistica eminesciană – operă de asanare morală*, în „Cronica”, nr 13, pp. 1-8, 1990.
- Baciu Rodica-Magdalena, *Conștiință critică și viziune tragică în publicistica eminesciană*, Editura Universitaria, Craiova, 2005.
- Berindei Dan, *Societatea românească în vremea lui Carol I (1866-1876)*, Editura Elion, București, 2002.
- Călinescu G., *Opera lui Mihai Eminescu*, 2 vol., Editura Minerva, București, 1976.

- Creția Petru, *Publicistica lui M. Eminescu*, prefață la M. Eminescu, *Opere IX*, ediția Perpessicius, Editura Academiei, București, 1980.
- Cubleșan Constantin, *Eminescu în orizontul criticii*, Editura Paralela 45, Cluj-Napoca, 2000.
- Ibrăileanu Garabet, *Spiritul critic în cultura românească*, Editura Junimea, Iași, 1970.
- Irimia 1990: Dumitru Irimia, *Azi despre Eminescu*, în „Cronica”, nr. 2, p. 5.
- Livescu Cristian, *Gazetăria eminesciană – spațiul comunicării nesubliniate*, în „Convorbiri literare”, nr. 1, p. 17, 1997.
- Lovinescu Eugen, *Istoria civilizației române moderne*, Editura Științifică, București, 1972.
- Mănuță Dan, *Publicistica politică eminesciană*, în „Convorbiri literare”, nr. 8, 2000, pp. 25-29.
- Munteanu George, *Hyperion, I. Viața lui Mihai Eminescu*, Editura Minerva, București, 1973.
- Murărașu D., *Naționalismul lui Eminescu*, București, Editura Atos, 1999.
- Noica Constantin Noica, *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii românești*, Editura Eminescu, București, 1975.
- Oprea Al., *În căutarea lui Eminescu gazetarul*, Editura Minerva, București, 1983.
- Ornea Zigu, *Publicistica eminesciană de la „Timpul”*, în „România literară”, nr. 23, 1997, p.9.
- Paleologu Al., *Cum stăm cu Eminescu*, în „Viața Românească”, nr. 1, 2000, pp. 27-28.
- Perpessicius, *Eminesciana*, Junimea, Iași, 1983.
- Popa Mircea, *Mihai Eminescu. Contextul receptării*, Editura Timpul, Reșița, 1999.
- Slavici Ioan, *Amintiri. Eminescu – Creangă – Caragiale – Coșbuc – Maiorescu*, Editura Viitorului Românesc, Deva, 1998.
- Spiridon Monica, *Eminescu. Proza jurnalistică*, Editura Curtea Veche, București, 2003.
- Spiridon Monica, *Eminescu sau despre convergență*, Scrisul Românesc, Craiova, 2009.
- Storfa Joachim-Peter, *Scrierile politice ale lui Mihai Eminescu*, Editura Paideia, București, 2003.
- Vatamaniuc Dumitru, *Publicistica lui Eminescu 1870-1877*, Editura Junimea, Iași, 1985.
- Vatamaniuc Dumitru, *Publicistica lui Eminescu 1877-1883, 1888-1889*, Editura Minerva, București, 1996.
- ZUB AL., *Eminescu. Glose istorico-culturale*, Editura Enciclopedică „Gheorghe Asachi”, Chișinău, 1994.